
Boj proti katedrovému socialismu v Německu.

Když loňského roku povolán byl curyšský profesor národního hospodářství, Julius Wolf, pruskou vládou na vratislavskou universitu, vzbudilo to jakousi pozornost. Dosavadní literární význam Julia Wolfa spočíval totiž v jeho neunavném potírání teorií socialistických, zejména ovšem Karla Marxe. To by samo sebou mnoho neznamenal, neboť vědecké teorie Marxovy byly a jsou předmětem volné kritiky a všichni národohospodářští theoretikové dnes jimi vážně se zabývají. Při Wolfovi bylo význačno jen to, že polemiku s Marxem považoval jaksí za svůj úkol životní. A tomu, jak se zdá,

Wolf především děkuje povolání své na universitu pruskou, neboť vláda pruská měla při tom zvláštní cíl na očích.

Stojí-li dnes Němci ve vědách duchových mezi kulturními národy v popředí, děkují to svým universitám a jich vědeckému životu. University německé neklesly nikdy na úroveň přípravných ústavů pro výchovu praktickou, nýbrž pěstovaly vždy vědu pro poznání samo. Ony dovedly vždy uhájiti tak zvanou svobodu učení ve směru formálním i věcném a vymaniti se ze všech vlivů politických i stavovsky třídních. Je-li neodvislost soudcova zaručena ústavním zákonem, byla vědecká neodvislost německého universitního profesora chráněna nejen povýšeností vědy vůbec, před níž každý vzdělanec cítil hlubokou úctu, ale i všeobecným veřejným míněním, jež často bývalo platnějším důvodem, než nejjasnější zákon. Tohoto svého vědeckého privileje německá věda také v plné míře užívala, badání její nestanulo ani před předsudky konfesijními, ani stavovskými, ani politickými. A zkušenost ukázala, že vědecké badání jen na této volné dráze dospěti může k velikým výsledkům.

Teprve v nejnovější době zdá se, že hodlá pruská vláda z této pro německou vědu tak osvědčené cesty vybočiti. A jest význačno, že to jest jednak historie, jednak právě věda národohospodářská, jež výsledky svými na podkladě volného badání vědeckého vládě a rozhodujícím živlům stává se nepohodlnou. Pokud theorie národohospodářská a praktická její stránka, hospodářská politika, se stanoviska hospodářského liberalismu podporovaly zájmy movitého kapitálu, dotud byly i vítanými pomocnicemi oněch tříd, jež v moderních konstitučních státech usurpovaly si moc zákonodárnou a částečně i výkonnou. Strany liberální i liberálně konservativní milerády slyšely na katedrách universitních hlásati zásadu »laissez faire«, neboť zásada ta byla pramenem jich moci majetkové i politické. Ale vítr se obrátil, když praktické důsledky individualistické školy ukázaly se sociálně škodnými a neudržitelnými a když nové směry s novými programy hospodářskopolitickými používaly svobody vědecké k obhájení a rozšíření svých názorů. Byl to především na nejkrajnějším křídle stojící vědecký socialism, jenž právě z klasické politické ekonomie převzal základní principy svých teorií, zejména pracovní teorii hodnoty, a z tohoto východiska deduktivním pochodem hlásal převrat trvajících řádů společenských. Vědecký socialism nedomohl se ovšem na katedrách německých oficiálního zastoupení, ale byl to dále také směr, který nevycházel z příkře nesmířitelného stanoviska proti základům dnešního řádu hospodářského, nýbrž uznáváje

historické jeho oprávnění, snažil se cestou pronikavých oprav odstraniti škodné jeho účinky sociální. A tento směr, jehož zevní organizace došla výrazu na sjezdě v Eisenachu r. 1872 a v založení spolku »Verein für Socialpolitik«, měl zástupce své záhy na většině národohospodářských stolic německých. Marně dovolávali se staří stoupenci školy individualistické Prince-Smith, Michaelis, Wirth, Oppenheimer velikých mistrů svých anglických a francouzských, marně přezděli novému směru socialistů kathedrových, kathedrový socialism jakožto určitý sociálně politický směr vítězně pronikal v před a ovládl brzy skoro nadobro. Síla jeho spočívala v určitém vědomí svého cíle. Z vědeckého socialismu převzal až do jisté míry kritiku platných poměrů hospodářských, ale sám snažil se sestrojiti pozitivní cíl pozvolné reformy ve všech oborech hospodářského života, reformy pojaté z určitého sociálního hlediska ochrany hospodářsky slabých. A z tohoto důvodu přiděloval státu a ostatním organismům veřejnoprávním důležitý úkol upravovací a zasahovací cestou zákonodárnou i správní v pořádání poměrů hospodářských ve všech směrech: agrárním, živnostenském, úvěrním, dopravním, finančním, populačním, dělnickém, chudinském atd. V theoretickém a methodologickém směru kathedrový socialism netvořil školu jedinou, rozpadaje se na směry starohistorický (Roscher, Hildebrand, Knies), mladohistorický (Schmoller, Knapp, Bücher), státněsociální (Wagner, Schäffle) a jiné, avšak co do rázu hospodářskopolitického pronikala u všech ona svrchovaná tendence, třeba v různých odstínech a v různé síle.

Tak záhy kathedrový socialism soustředil v sobě v Německu jména stkvělá v oboru národohospodářské práce vědecké a vytlačil starý hospodářsko-individualistický směr z kathedr universitních úplně. Přežilí stoupenci tohoto živořili již jen buď jako nevyléčitelní doktrináři anebo, což ovšem byl druh nebezpečnější, jako ve službách třídních a politických zájmů činní členové různých parlamentů a redakcí.

Neboť mocné strany politické i třídní s nelibostí a strachem pozorovaly stoupati vliv kathedrově-sociální nejen v dorůstající inteligenci prostřednictvím universit, nýbrž i na místech vysokých a rozhodujících. Sám všemocný kníže Bismarck pod vlivem tohoto směru zahájil velkolepou akci dělnického pojišťování nemocenského, úrazového a starobního v Německu poselstvím císaře Viléma I. z r. 1881, dokonce pak císař Vilém II. na počátku svého panování svolal do Berlína mezinárodní sjezd pro úpravu ochranného zákonodárství

dělnického a i po odchodu Bismarckově ministr Berlepsch měl úkol v další akci sociálněpolitické pokračovati. Tato rostoucí a již i na pole života praktického sahající moc kathedrového socialismu měla býti zlomena. Kapitalism cítil se dotčen v nejslabších svých místech, ve svém poměru ku práci a v dosavadní soustavě distribuční, spočívající na svobodné smlouvě námezdní. V tomto bodě hrozilo nebezpečí základním činitelům rozhodujícím o dnešním zisku podnikatelském a tím i třídě podnikatelské samotné. Avšak movitý kapitál a reprezentující jej třída podnikatelská mají i v Německu, kde jest všeobecné právo volební, dosti moci politické a dosti moci hospodářské, aby životní své zájmy účinně mohly hájiti. Napjaty proto pod vůdcovstvím pověstného Stumma všechny síly u dvora, v parlamentě i v úslužné žurnalistice, aby kathedrový socialism byl poražen. Proti těmto spojeným zbraním hmotných prospěchů, stranických zájmů, politických vášní a veřejné úplatnosti pouhá, v idej moravnosti a spravedlnosti spočívající myšlenka ovšem obstáti nemohla. Ministr Berlepsch padl, v provádění dělnického zákonodárství ochranného a pojišťovacího nastala přestávka, kapitalistické vlivy a proudy ve vládních kruzích nabyly převahy a tak vliv kathedrového socialismu v praktické politice skutečně zatlačen.

Avšak myšlenka sama tím zabita býti nemohla. Ona se uchýlila opět tam, odkud vyšla, do síní universitních, a odtud, vrhaná v tisíce a tisíce mladých, vznětlivých duchů, nepřetržitě působí dále, budující sociálněpolitický názor životní v celých příštích generacích. Nuže, i tomu nutno bylo učiniti přítrž. Zkoušeny napřed prostředky násilné. Štváno ve sněmu i v novinách proti »podvratným živlům« na stolicích universitních, hrozeno disciplinárním vyšetřováním a sesazením, chystána zvláštní předloha výjimečného zákona proti nepokojným hlavám v universitních sborech učitelských. Zákulisní boj tento trvá dosud a výsledek jeho jest nedohledný, neboť bohudík veřejné mínění v Německu nepokleslo ještě tak, aby dobrovolně svolilo k podetnutí a zničení toho, co německý národ mezi národy kulturními učinilo velikým, německé vědy a její representantů.

Ale vedle tohoto otevřeného a brutálního boje s nejistým výsledkem zkouší německá sociální reakce ještě jiné, rafinovanější, prostředky k potření nenáviděného kathedrového socialismu. Ona snaží se urvatí mu půdu, ze které vyšel a která jej učinila mocným a obávaným: universitní kathedru. Ten význam má povolání Julia Wolfa na universitu Vratislavskou, kde má čeliti zejména vlivům Sombartovým, ten význam má také povolání obskurního soudního

úředníka nasavského Reinholda na národohospodářskou stolicí university berlínské, kde potírati má působnost slavného Wagnera. Mladým hlavám, povolaným státi kdys v čele života společenského a politického, má býti vstřípena upjatost proti tužbám i požadavkům společenských tříd nižších a nejnižších, nechuť ku každému dalšímu kroku na cestě sociální reformy, pohrdání a posměch nad snahami ethickými a altruistními, za to však neobmezená úcta a klanění se požehnanému poslání velkokapitálu.

Činnost těchto nových apoštolů sociální reakce nezůstává obmezena na katedru universitní. Wolf počal vydávati v Berlíně sociálně-politický měsíčník («Zeitschrift für Socialwissenschaft»), v němž ovšem skutečnou politiku sociální dle možnosti a schopnosti potírá a jako za blahých dob ilusí o ekonomické harmonii káže nejružovější sociální optimism. Reinhold pak pospíšil si vydati tlusté dílo »Die bewegenden Kräfte der Volkswirtschaft«, v němž slohem a formou právě tak vyzývavou jako domýšlivou snaží se zničiti domnělých pět sloupů katedrového socialismu: Milla, F. A. Langea, Marloa, Schäfflea a Wagnera.

Pro vědecký vývoj národohospodářský tato učitelská i literární činnost zůstává ovšem bez významu. Vědecká činnost školy katedrově-sociální nad tyto útoky převysoko jest povznesena a jména mužů, jako J. St. Mill, Schäffle, Wagner a Schmoller, dlouho ještě s úctou budou vyslovována u pokolení příštích, kdy spisy Wolfův a Reinholdů sotva zmínky naleznou pod čarou učebnic literárně historických. Ale směr katedrově sociální jest rázu hospodářsko-politického, a jako takový jest důležitý pro praktický život politický, a proto chová výbojná činnost sociální reakce pro budoucí vývoj společenský vážné nebezpečí. Vývoj zákonodárství sociálně-politického, zejména nejvýznačnější jeho zjev, zákonodárství dělnicko-ochranné a pojišťovací, jest ještě rostlina příliš útlých kořenů, než aby snesla mrazivý víchř a bouři této reakce. Vývoj ten naopak potřebuje úrodné půdy i vláhy všeobecně se šířícího ducha i přesvědčení sociálně-politického, aby vzrůstí mohl v košatý strom organicky vypěstěné sociální reformy. Bude-li vzácná tato setba, jež přinéstí má naší společnosti požehnané ovoce spásy z dnešní sociální bídy a rozervanosti, násilně zničena a udupána, pak, ale teprve pak, nabytí může prorocství Marxovo o sřícení celého hospodářského řádu hrozivého významu i časovosti. A nejbezpečnějším, nejúspěšnějším a nejrychlejším prostředkem k tomu jest dnešní boj německé sociální reakce proti katedrovému socialismu.

Dr. C. Horáček.